

Prilozi poznavanju obitelji i posjeda Nikole Makara

TOMISLAV BOGDANOVIĆ

Koruška 51

HR-48260 Križevci

tomislav.bogdanovic@kc.t-com.hr

Pregledni članak

Review article

Primljeno/Received: 01. 11. 2011.

Prihvaćeno/Accepted: 02. 12. 2011.

U članku je prikazan uspon vojničke obitelji Makar koja je, živeći uz granicu s Osmanskim Carstvom, uspjela steći veliko bogatstvo vojnom službom, ženidbenim vezama i dobrim upravljanjem imovinom. U članku je naglasak na potpukovniku Križevačke kapetanije Nikoli Makaru, njegovom upravljanju i raspolaganju obiteljskim posjedima.

Cljučne riječi: Nikola Makar, posjedi, oporuka

1. Obitelj Makar

Obitelj Nikole Makara u stotinjak godina, od 1580. do 1680. godine, uzdigla se od slabo plaćenih svećenika do uspješnih vojnika i posjednika. Da bi se lakše shvatilo kako i na koji način je krajiški kapetan postao moćni veleposjednik, smatram da bi trebalo početi s obiteljskom genealogijom i poviješću. Obitelj Nikole Makara¹ potječe iz Makarske, ali ih već u 16. stoljeću susrećemo u Varaždinskim Toplicama i Varaždinu. Povijest »vojničke obitelji« Makar pratimo od Tome pl. Makara koji je dugi period obavljao dužnost topličkog kaštelana,² odnosno

župnika u Varaždinskim Toplicama.³ Kao toplički kaštelan i upravitelj Tomo pl. Makar nije imao veliki prihod. Uz 10 forinti godišnje plaće dobivao je i 12 forinti za meso, ulje, sol i druge potrepštine.⁴ Osim kaštelanske plaće, dobivao je za sebe i tvrđu 80 kabala vina, a 10 kabala za ženjače i malce.⁵ Ako bi u Toplice na kupanje došao koji svećenik ili kanonik, kaštelan ih je za vrijeme njihovog boravka morao dvoriti i pružiti im sve potrebno. Kaptol bi kasnije vratio kaštelanu potrošeno. Kaštelan je imao i neku sudačku vlast nad kaptolskim podanicima. Tomo pl. Makar postao je kaštelanom na dan Sv. Luke evanđeliste 1579. godine. Kaptolski podanici koje je skupio u nekoliko navrata sudjelovali su u obrani Siska 1592., odnosno 1593. godine.⁶ Iako

1 Prezime Makar najvjerojatnije je patronimik jer je izvedeno od muškog imena Makar, što je hipokoristik od imena prvonositelja: makarij/makarija/makarije (grč. Makários-blažen, sretan). Međutim, prezime je možda podrijetlom iz Makara, sela kod Makarske ili iz Makarske, pa bi onda prezime Makar bilo etnik (etnonim). Makari su uglavnom Hrvati, dobrim dijelom iz Ludbrega, a vrlo rijetko i Srbi. Najviše Makara u proteklih sto godina rođeno je u Sigetcu Ludbreškom kraj Ludbrega gdje se svaki deseti stanovnik preziva Makar. U Hrvatskoj živi oko šesto Makara u više od dvjesto domaćinstava. Podjednako ih je bilo i sredinom prošlog stoljeća. Makari žive u većini hrvatskih županija (u 64 općine i 93 naselja). Najviše ih u Zagrebu (100), Ludbregu (60), Belici kraj Čakovca (40), Đurmancu kraj Krapine (25) i u Đurđevcu (20). Izvori: Mate Šimundić, *Rječnik osobnih imena*, Zagreb: Matica hrvatska, 2006., str. 205.; Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, knj. 2., Zagreb: Globus, 1971., str. 359.; 3. www.imehrvatsko.net

2 U srednjem vijeku Varaždinske Toplice postaju posjed

zagrebačkog Kaptola. Kako bi zaštitio svoj posjed, zagrebački Kaptol, vlasnik Toplica, 1376. godine uz župnu crkvu gradi kaštel (utvrdu). Kaptolskom tvrdom zapovijedao je kaštelan, a vrhovni nadzor nad Toplicama i tamošnjim posjedima vršio je jedan član Kaptola.

3 Janko Barlé, Nekoji prilozi za povijest kaptolske tvrđe u Varaždinskim Toplicama, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 12, No. 1, 1912., str. 299.-310., na str. 302.

4 Isto, str. 301.

5 Isto, str. 302.

6 U sisačkom kaštelu zagrebački Kaptol uspostavio je i opskrbljivao posadu od tristotinjak ljudi, ali je ona, unatoč izuzetno dobro odabranom položaju kaštela, na ušću Kupe u Savu bila odveć mala za ozbiljan otpor osmanskoj vojsci koju je predvodio Hasan-paša Predojević. U odlučujućoj bitci 22. 6. 1593. godine u obranu kaštela iz smjera Zagreba stiglo je pojačanje koje je predvodio Toma Bakač

se već 1587. godine nastojalo da Makar postane župnikom u Varaždinu, najvjerojatnije je da se to dogodilo nakon slavne pobjede kod Siska. Naime, Varaždinci su zamolili Kaptol da Tomo pl. Makar 1592. godine zamijeni župnika Ladislava Kerhena koji se zavadio s Varaždincima i koji je imenovan župnikom u susjednom Biškupcu.⁷ Dana 24. travnja 1593. godine u zapisnicima grada Varaždina Makar se spominje kao župnik varaždinski.⁸ Ipak je još neko vrijeme ostao u Toplicama da kao kaptolski kaštelan preda račune o gospodarenju.⁹ Nakon toga odlazi u Varaždin i do smrti 1601. godine djeluje kao župnik. Tomo pl. Makar bio je oženjen, imao je sina Andriju i dvije kćeri, Doru i Suzanu. Dora je bila udana za varaždinskog građanina lončara Matiju, a Suzana za Ivana Korata.

Andrija Makar¹⁰ krenuo je očevim stopama

Erdödy. Osmanlije su se počele povlačiti prema Kupi, mnogi su se u njoj utopili, uključujući i samog Hasan-pašu. Bitka kod Siska označila je prekretnicu u ratovanju s Osmanlijama.

7 Rudolf Horvat, Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671., *Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arhiva*, god. XV, 1913., str. 203-214., na str. 203.

8 Rudolf Horvat, Varaždin koncem XVI. vieka, *Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arhiva*, 1911., str. 261. i 266.

9 J. Barlé, *Nekoji prilozi za povijest kaptolske tvrđe u Varaždinskim Toplicama*, str. 302.

10 Ime Andrije Makara donosi pomutnju u hrvatskoj historiografiji. Naime, Rudolf Horvat u članku »Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671.«, na str. 201. navodi da je Tomo pl. Makar otac Andrije Makara, dok Miroslav Vanino D. I. u članku, Andrija Makar (1620-1666) biografski podaci, *Vrela i Prinosi (Zbornik za povijest Isusovačkog reda u hrvatskim krajevima)*, Sarajevo, 1933., str. 130-132., na str. 130. tvrdi da Tomo pl. Makar nikako nije mogao biti Andrijin otac. Miroslav Vanino D. I. zaključuje kako se »Tomo pl. Makar kao svećenik nije mogao ženiti, Crkva od davnine smatra ovakove veze svetogrđem, a ne sakramentom ženidbe. Ako nije po srijedi konkubinat, onda bi se moglo pomisliti da se Toma dao zarediti kao udovac. Isusovac Andrija Makar svakako nije identičan s Tominim sinom Andrijom, jer Isusovački red ne bi ni pod koju cijenu primio svećenika konkubinarca. Osim toga dr. Horvat drži vjerojatnim (,po svojoj prilici'), da je Tomin Andrija bio oženjen i imao dva sina, Nikolu i Ivana.« S druge pak strane Rudolf Horvat u svom radu *Varaždin koncem XVI. vieka*, na str. 261. tvrdi da »Koncem 16. vijeka bijahu oženjeni gotovo svi svećenici u Varaždinu i najbližoj okolici gradskoj.« U članku uz Tomu pl. Makara navodi još četiri oženje-

te je od 1604. do 1611. godine bio kaštelan u Toplicama. Iz pisma (listine) koje je Andrija Makar napisao 13. ožujka 1605. godine saznaje se da su Tatari poharali Toplice i čitavu okolicu. Drugo pismo piše Kaptolu 28. rujna 1607. godine. Prema Hrvatskoj se kreće mnogo njemačke vojske, ali sam Andrija ne zna koji im je cilj i hoće li proći ili ostati u Varaždinu.¹¹ Andrija je imao dvoje djece, Nikolu i Ivana. Ivan nije imao djece te se u oporuci Nikole Makara navodi da će Ivanov imetak pripasti Nikolinoj djeci.¹²

Nikola Makar najvjerojatnije je rođen 1620. godine. Po završetku redovnih vojnih škola Nikola je služio kao časnik u Varaždinskoj krajini, a 1644. godine¹³ postao je kapetanom u Đurđevcu. Nakon spomenute službe obnašao je dužnost zamjenika komadanta Križevačke kapetanije.¹⁴ Kraće vrijeme, od 1665. do 1666. godine, bio je i kapetan s činom potpukovnika, zamjenika velikog kapetana. Nikola se istaknuo u borbama protiv Osmanlijama, ali i u vrijeme mira, osobito za vrijeme bune Vlaha pod vodstvom Stevana Osmokruhoča.¹⁵ Njegovo veli-

na svećenika: Ladislav Kerhen (župnik u Varaždinu prije T. Makara), Stjepan Storman, župnik Gjuro, prebendar (svećenik) Mihajl Zdenić. Po tome možemo zaključiti kako je Tomo pl. Makar ipak imao sina po imenu Andrija, ali to nije isti Andrija Makar isusovac i filozof o kojem piše Miroslav Vanino D. I. Andrija Makar o kojem govori dr. Horvat bio je »odličan građanin Varaždinski i kaštelan u Varaždinskim toplicah«, a toj tezi u korist ide i podatak kojeg navodi Janko Barlé u *Nekoji prilozi za povijest kaptolske tvrđe u Varaždinskim Toplicama* str. 303. gdje kaže da je Andrija Makar bio kaštelan u Toplicama od 1604. do 1611., a Andrija Makar o kojem govori Miroslav Vanino D. I. rođen je tek 1620. godine i možda ima rodbinske veze s Krstom i Stjepanom Makarom. Njih pak spominje Radoslav Lopašić u svome djelu *Hrvatski urbari*, Zagreb: JAZU, 1894., na str. 407., a veže ih za Međimurje (Suboticu) gdje su 1638. imali dvor i kmetove.

11 J. Barlé, *Nekoji prilozi za povijest kaptolske tvrđe u Varaždinskim Toplicama*, str. 303.

12 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara* (oporuka nije pagirana); Rudolf Horvat, *Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671.*, str. 203.

13 Radoslav Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, knjiga III, od godine 1693. do 1780. i u dodatku od godine 1531. do 1730., Zagreb: Hartman, 1889., str. 472.

14 Isto, str. 443.

15 Radoslav Lopašić, *Hrvatski urbari*, Zagreb: JAZU, 1894., str. 407.; Više o buni vidi u: Stjepan Antoljak,

ko junaštvo iskazano u borbama protiv Osmanlija inspiriralo je Andriju Kačića Miošića da ga opjeva u djelu »Razgovor ugodni naroda slovinskoga.«¹⁶ Makar je u Križevcima vršio i dužnost suca. To možemo zaključiti po presudi koju je donio oko spora međaša u Žabnici. Nikola je potvrdio ustanovljene međaše.¹⁷ Umro je kao *oberstleutnant* i namjesnik zapovjednika Križevačke krajine 2. kolovoza 1673. godine u Križevcima.¹⁸ Ženio se dva puta.

Bune pučana i seljaka, Zagreb: Matica hrvatska, 1956.; Josip Adamček, *Bune i otpori. Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*, Zagreb: Globus, 1987., Radoslav Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, knjiga II, od godine 1610. do 1693., Zagreb: Hartman, 1885., str. 314-324., Ferdo Čulinović, *Seljačke bune u Hrvatskoj*, Zagreb: Seljačka sloga, 1951., str. 78.-82.

16 Andrija Kačić Miošić (Brist kraj Makarske, 17. travnja 1704.-Zaostrog, 12. prosinca 1760.), pučki pjesnik i fratar, životom je vezan za franjevački samostan u Zaostrogu. Napisao je filozofski traktat na latinskom jeziku naslovljen »Elementa peripatheticae«, izdao i kroniku naslovljenu »Korabljica« (1760.) u kojoj prenosi dijelove iz drugih autora, pa i Vitezovića, ali je trajno mjesto u hrvatskoj književnosti zauzeo knjigom stihova i proze »Razgovor ugodni naroda slovinskoga« (1756.), najpopularnijom hrvatskom pučkom knjigom. U svom djelu o Nikoli Makaru i njegovom sinu Janku (Ivanu Andriji) kaže:

(...)Treći biše zmaj od dvi glave
Od Hrvatske (po) izbor države
Po imenu Makar Obrstara
Koji taremlade janičare (...)

(...) Otklem biše Senjanin Ivane
i delija Makar kapetane,
otklem li je Novak i Radivoj
i delija Tomiću Mijate (...)

(...) Još deliju kažu od mejdana
Po imenu Makar kapetana(...)
Ne bijaše boja ni mejdana
bez viteza Makar kapetana
Fordak-paša ljuta zmija biše
Al ga dobi Makar kapetane (...)

17 Lopašić, *Spomenici hrvatske krajine*, str.443. i 444.

18 Lopašić, *Hrvatski urbari*, str. 407.; Rade Milosavljević u knjizi *Križevci na vojnoj krajini*, na str. 31 piše da je »Nikola Makar bio pukovnik (obrstar) u Križevcima u vrijeme Osmokruhovićeve bune 1666. godine, a da je nakon toga otišao iz Križevaca« (iako nekoliko redaka prije piše da je umro u Križevcima 1674. godine, op. a). Dalje se Milosavljević pita »Što je radio u to vrijeme i na čijoj je strani bio?« Te konstatira: »O tome nema sigurnih

Prva žena bila mu je Ana, sestra Tome Allya, čija je majka pripadala plemićkoj obitelji Bogač.¹⁹ Druga Nikolina žena zvala se Ana (Marija) Jurhin,²⁰ a bila je udovica kad se udala za Makara. S prvom ženom imao je kćerku Katarinu, a s drugom sina Ivana Andriju (Janka).

Ivan Andrija rodio se u Križevcima oko 1640. godine. I on je nakon završene redovne vojne škole započeo vojnu karijeru. Bio je krajiški general, vođa haramija u Vratnu i zapovjednik kapetanije u Križevcima. Godine 1682. izazvao je na dvoboj turskog kapetana u Virovitici, u dvoboju biva teško ranjen, ali je svom protivniku odrubio glavu.²¹ Ivan je kao časnik sudjelovao u oslobađanju Slavonije i Ugarske od osmanske vlasti od 1683. do 1699. godine.²² Oslobodio je Orahovicu 1684. godine i potjerao u bijeg Funduk-pašu. Imenovan

izvora, ali se može lako pretpostaviti da je bio uz svoje krajišnike, uz narod iz kojeg je potekao. Najbliža je istini pretpostavka da je smjenjen i penzionisan jer kao carski oficir nije preduzeo energične mjere protiv buntovnika.« Da su ove Milosavljevićeve tvrdnje točne, Nikola sigurno ne bi obnašao funkciju namjestnika zapovjednika Križevačke krajine do svoje smrti 1673. godine.

19 Horvat, Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671., str. 203.

20 Uz potok Korušku u Križevcima) Marija Jurhin (Jurčin), supruga potpukovnika tvrđave Nikole Makara, dala je 1674. godine postaviti na stupu kameni kip Majke Božje Žalosne. Ova se pieta nakon donatoričine smrti srušila. Prema legendi, Križevčanin Martin Hundrić na tome se mjestu sukobio s pljačkaškom četom Turaka. Bio je ranjen i gotovo stradao, ali se zavjetovao Bogorodici i spasio. On je uz pomoć plemića Mije Berkovića podigao kip i zaštitio ga krovicom. Od tada se počela širiti legenda o čudotvornoj Gospi. Kip se za jake oluje ponovo srušio, a podigao ga je Matija Lončarić i osigurao sa četiri stupa iznad kojih je postavio krov. Tako je nastao poklonac. Kult Gospe je rastao pa je križevački župnik Juraj Janković 1702. podigao manju kapelicu koja je 1715. godine produžena i u nju su postavljeni oltari. Današnju crkvu dao je 1725. godine sagraditi župnik Lovro Starčić, a posvećena je Majci Božjoj Koruškoj; više o postanku crkve posvećene Majci Božjoj Žalosnoj Koruškoj vidi u: Đurđica Cvitanović, *Crkva Majke Božje Koruške*, u: *Križevci grad i okolica*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1993., str. 183. i 184., NSK R7275; Ivo Rubić, *Križevci (monografija)*, str. 75-77.

21 Lopašić, *Hrvatski urbari*, str. 407.

22 Isto, str. 407.; Više o borbama Ivana Andrije Makara u Slavoniji u: Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb: Golden Marketing, 1998.

je komadantom Sigeta 1686. godine, nakon što ga je osvojio na juriš. Ivan Andrija Makar borio se i kod Pečuha koji je od Osmanlija oslobodila kraljevska vojska. Zbog svojih velikih zasluga i junaštva postao je zapovjednik tvrđave u Pečuhu i pukovnik hrvatske pukovnije koju je sam prikupio.²³ Kralj Leopold mu je 24. travnja 1687. godine zbog hrabrosti dodijelio ugarsko-hrvatsko barunstvo s pridjevkom »de Makarska«.²⁴ Barunsku povelju Ivanu Makaru potvrdio je 10. rujna 1688. godine Hrvatski sabor koji se sastao u Zagrebu. Kao generalmajor od 1687. godine dobio je na dar Pleternicu i Ivankovo, a istaknuo se i u boju kod Bihaća 1693. godine.²⁵ Ivan Andrija Makar svoju oporuku napisao je 5. studenog 1700. godine u nazočnosti kanonika i povjesnika Tome Kovačevića, a iste godine je i umro. Ivan Andrija bio je oženjen Sidonijom Sofman s kojom je imao sinove Nikolu i Ivana Leopolda te kćerku Anu. Nakon njih loza Makar je izumrla.²⁶ Uspomena na Ivana Andriju još i danas živi u Pečuhu gdje je jedno brdo prozvano »Makarovim brdom.«

2. Imanja i kmetovi Nikole pl. Makara (nameti, ugovori i sporovi)

Oko 1665. godine Nikola Makar od obitelji Bočkaj kupio je vlastelinstvo Kuzminec. Vlastelinstvu je priključio i nekoliko novih sela, a brinuo se i za naseljavanje kupljenih posjeda. Prema popisu iz 1694. godine vidimo da je kuzminskom vlastelinstvu pripadao dio kmetova u Kuzmincu, Koledincu, Zablatju, Selnici, Kutnjaku, Antolovcu, Bogačevu i Grbaševcu (95 obitelji) te veća skupina slobodnjaka u Donjem Torčecu, Martinici i Botovu. Čini se da je bilo više slobodnjaka

nego kmetova.²⁷ Nikola Makar kupovao je polupuste posjede u Križevačkoj županiji koje je naseljavao: Kapela, Kuzminec, Vojvodinec i dr.²⁸ Tome u prilog ide i izjava Gašpara Bedekovića da prodaje svoj dio imanja u Dubovici i Kapeli Nikoli Makaru, potkapetanu Križevačke krajine za 450 rajnskih forinti.²⁹

Nikola Makar kupio je i posjed Torčec od kneza Nikole Zrinskog. Pusto selo Torčec u drugoj polovici 17. stoljeća kolonistima je naselio plemić Bočkaj.³⁰ Svakom kolonistu dao je samo 8 jutara oranica, a ostale »oranice, livade, šume i pašnjake« posjedovali su dijelom preko Drave, a dijelom na području Vojne krajine. Kolonisti su dobili status slobodnjaka.³¹ Tim slobodnjacima Nikola Makar 12. srpnja 1665. godine, »doklam mira s Turci bude«, nametnuo je neke kmetske terete koji su zapisani kao službene daće između vicekapetana Nikole Makara i njegovih podanika u Torčecu. Stanovnici Torčeca morali su izvršavati ove kmetske namete: »...Najprvo da mi vsako leto budu davali na dva dni koscev po četrdeset, žnjaačev na dva dni po 40. Item da na svetoga Martina dan da mi imaju postaviti talerov sto, kopunov trideset i pet, piščenac trideset i pet k Martinju iliti k Miholju vsako leto. Krčma moja čez leto da budu moja dva meseca, a njihov tretji pako. Item što

23 Isto, str. 407.

24 Horvat, *Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671.*, str. 204. i Lopašić, *Hrvatski urbari*, str. 407.

25 Lopašić, *Hrvatski urbari*, str. 408.; Uz sva velika i junačka djela koja je Ivan Andrija učinio kao vojnik za domovinu, povukao je i jedan negativan potez naspram Hrvatske. Od godine 1694. do 1696. kao zapovjednik Novog i Zrina želio je da se pounski Vlasi odcijepi od Hrvatske te da im on bude general. (Lopašić, *Hrvatski urbari*, str. 408.)

26 Isto, str. 408.

27 Hrvoje Petrić, Prilog poznavanju etnokonfesionalnih promjena u Podravini u XVII. stoljeću, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br.18, 2007., str. 277-300, na str. 284.; Josip Adamček, *Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma*, u: Ludbreg (monografija), Ludbreg: Skupština Općine Ludbreg, 1984., str. 81-106., na str. 91-92. Obitelj Makar na vlastelinstvu Kuzminec imala je plemićku kuriju (*curia seu castellum*) s brojnim gospodarskim zgradama. Alodijalne zgrade sa žitnicama i stajama postojale su i u selu Grbaševcu, a alodijalne poljoprivredne površine držali su u Kuzmincu, Bogačevu i Grbaševcu.

28 Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980., str. 516.

29 HR DAVŽ 1110, Obitelj Gotal 1616.-1749., dokument 1. 3. 1. 1

30 Petrić, *Prilog poznavanju etnokonfesionalnih promjena u Podravini u XVII. stoljeću*, str. 283.

31 Josip Adamček, *Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma*, str. 91.; Hrvoje Petrić, *Postanak slobodnjaka u Križevačkoj županiji*, *Cris*, god. VII., br. 1/2005., str. 53-59, na str. 56.

tamo desetine dojde, da ono k sudcu zvoze i da se onde zmlati i vu Kuzminec dopelja vu moj kaštel. Item da bi kakvoga hudoletnika vulovili, dužni su ga vu kaštel kuzminski dopeljati. Item ako bi kada ulovili sužnja, da su ga dužni dopeljati vu moj kaštel i zapitek suproti tomu hoće dati. I to da ove težake, koje su dužni davati, da imaju rano dohajati okolu ore šeste ili sedme. Imanja i na vsakojaku obrambu da su oboružani dužni dojt i braniti...«³²

Stanovnici Torčeca pružili su otpor Makarovim nametima pa je on od 1669. do 1674. godine protiv njih vodio parnicu.³³ Usprkos tužbi, slobodnjaci se nisu pomirili s nametima, a svoju borbu nastavili su i nakon smrti Nikolinog sina Ivana Andrije (Janaka). Godine 1727. posjed Torčec i još tri kuzminečka sela zaposjeo je zagrebački Kaptol.³⁴

Nikola Makar posjedovao je staru drvenu kuću u Križevcima. O njoj saznajemo iz kupoprodajnog ugovora kojim je kuću kupio Ivan Zakmardi Dijankovečki³⁵ želeći je pokloniti pavlinima koji bi ondje osnovali pavlinski samostan.³⁶ Kuća je bila

na veoma zgodnom mjestu unutar gradskih zidina: »s istočne strane te kuće bila je velika ulica, sa zapadne prolaz ili maleni put, od juga je bila također ulica, a od sjevera dijelio je tek maleni prolaz od gradske kuće.«³⁷ Nikola Makar i Ivan Zakmardi Dijankovečki dogovorili su prodaju kuće za 920 rajnskih forinti. U kupoprodajnom ugovoru 9. prosinca 1665. godine spominje se svota od 1000 rajnskih forinti koje će Zakmardi platiti Nikoli Makaru. Ugovor je sklopljen pred gradskom općinom,³⁸ a razlika u cijeni vjerojatno je iznos takse.

3. Oporuka Nikole Makara

Nikola pl. Makar oporuku je diktirao u dva navrata. Prvi put 3. ožujka 1671. godine u kaštelu Kuzminec, a drugi put 28. travnja 1673. godine u svojoj kući u Križevcima. Oporuku je pisao Andrija Greškić. Na njoj je vidljiva dvojaka tinta i drugačiji rukopis u drugom dijelu oporuke.³⁹ Po različitim rukopisima Rudolf Horvat zaključio je da je Andrija Greškić po uputstvima Nikole pl. Makara dodao nekoliko izreka prvom dijelu. Nikola je potpisao samo drugu oporuku.⁴⁰

Prvo što se može zaključiti čitajući oporuku Nikole pl. Makara jest da je imao veliki broj posjeda. Njegovi posjedi prostiru se na području Podravine od Ludbrega do Koprivnice, u Križevcima, Varaždinu i Varaždinskim Toplicama. U oporuci se na prostoru Podravine spominju po-

32 Lopašić, *Hrvatski urbari*, str. 407-408.

33 Adamček, *Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma*, str. 91.; H. Petrić, *Postanak slobodnjaka u Križevačkoj županiji*, str. 57.; zapisnici o parnici čuvaju se u arhivu HAZU-a, D-LXXV-62, D-LXXVIII-84, 2, 27.; Radoslav Lopašić u nav. dj. na str. 408. pod bilješkom 1. navodi »da sa ovom nagodbom nису bili zadovoljni žitelji Torčeca, jer je 1672. molila občina Drnjanska generala Souches, da se Torčec opet spoji s krajinom, kojoj je prije pripadao.«

34 Adamček, *Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma*, str. 91.; Slobodnjaci iz Torčeca sve do 1727. godine nisu plaćali porez. Odlukom Sabora i oni su 1727. godine podvrgnuti poreznim teretima.

35 Ivan Zakmardi Dijankovečki (Križevci, o. 1600. godine - Baska Bistrica, Slovačka 20. travnja 1667. godine), hrvatski humanist, pravnik, protonotar Kraljevstva (1644.), zamjenik bana i kralja u sudbenim poslovima. Rođen je u uglednoj obitelji, koja je imala imanje Dijankovec i još neka druga imanja u tadašnjoj Križevačkoj županiji. Završio je Isusovačku gimnaziju u Zagrebu i filozofiju u Olomoucu u Češkoj. Doveo je u Križevce pavline koji su u gradu osnovali samostan, osnovnu i srednju školu. Utemeljio je Hrvatski zemaljski arhiv (1643). Sakupio je državne isprave i dao na čuvanje zagrebačkomu Kaptolu u tzv. »Škrinji privilegija« (Cista privilegiorum Regni), danas u Hrvatskom državnom arhivu.

36 Kamilo Dočkal, *Građa za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj*. Rukopis u Arhivu HAZU, Sign. XVI 29;

Karlo Horvat, *Ivan Zakmardi protonotar kraljevstva hrvatskoga*, Zagreb: Tisak dioničke tiskare, 1905., str. 100.

37 Isto, str. 100.

38 Isto, str. 101.; Josip Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca i okolice 1134-1940*, Križevci: Skupština Općine Križevci, 1991., str. 74.

39 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*; Horvat, *Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671.*, str. 206.

40 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*; Horvat u *Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671.* navodi da je ispod potpisa Nicolaus Makar stavio i mali pečat, ali u oporuci koja se čuva u Muzeju grada Koprivnice tog pečata nema. Na kraju oporuke zapisano je: »Ovo sam, radi veće vjerodostojnosti i iz opreza, osnažio i potvrdio svojim vlastitim pečatom i vlastoručnim potpisom.«

sjedi u Grbaševcu, Kapeli, Dubovici, Martincima, Velikom i Malom Otoku te imanje kuzminsko s kaštelom Kuzminec.⁴¹ U Varaždinu je posjedovao očinsku kuću, izvan zidina majur, na Golom brdu vinograd, a na Bedovu, danas Imbrihovec kod Varaždinskih Toplica, kmetove.⁴² Ana Jurhin, Nikolina druga žena, posjedovala je imanja oko Križevaca, kuću u štajerskom gradu Ptuju, imanje Gregurovec kod Ravna i kmetove u Kelemenu (Klemenu) kod Varaždinskih Toplica. Nikola je posjedovao kmetove u Imbriovcu kod Koprivnice, na Humu pri Remetincu (kod Novog Marofa), gdje je imao i prava na »gornicu«.⁴³ Upravljaio je i imanjem Bogačo, danas Bogačevo kod Svetog Petra Orehovca, ispod Kalnika.⁴⁴

Imanja koja je Nikola Makar naslijedio kuće su unutar varaždinskih gradskih zidina te kuće i majur izvan njih. Naslijedio je još i vinograde te kmetove koje je oporučno ostavio sinu i kćerki. »I najpervo starinsko vse moje imanje vu varaždinskoga varoša kotaru i varmegje buduće, da se ima jednako na dvoje med mojem sinom Jankom i med Katučicum kćerjrum mojum razdeliti skupa s hižami i majerom zvuna varoša budućemi. A hiže pako zidane vu nuternjem varaždinskom varošu, vinogradi vsi na Golom berdu, kmeti na Bedovu, kotere od gospode kaptoloma dane ladam, koji na ženski spol ne slišaju, ta vsa momu sinu Janku samomu ostavljam.«⁴⁵

Dio očinskog imanja pripao je i Nikolinom bratu Ivanu. Budući da on nije imao djece, nakon smrti njegov dio također dobivaju Nikolina djeca.

41 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

42 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*; Horvat, *Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671.*, str. 204.; Te kmetove »je valjda još njegov djed Tomo (kao župnik u Varaždinskim Toplicama) dobio na »ladanje« (vladanje) od Kaptola zagrebačkog.«

43 Gornica (lat. *ius montanum*), obveza, odnosno daća koju kmet plaća zemaljskom gospodaru za uživanje vinograda. Prema *Urbaru* Marije Terezije iz 1780. kmet je bio obvezan dati gospodaru na ime gornice jednu devetinu prihoda u naravi. Zakonom Hrvatskog sabora od 1876. određeno je da se gornica otkupi posredovanjem države koja je ovlaštenicima izdala 5% hipotekarne otkupnice, a dotadašnji davatelji gornice morali su postupno otplaćivati državi svoje dugove u amortizacijskim obrocima.

44 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

45 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

»A što se onoga imanja starinskoga, očinskoga, materinskog i dedinskoga dostoji, kotero moj brat Ivan derži i lada, naj ga vuživa do svoje smrti...«⁴⁶

Nikola pl. Makar u oporuci razdvaja imovinu, tj. posjede, novac i kmetove koje su posjedovale njegova prva, odnosno druga žena. Njihove posjede ostavlja na raspolaganje samo njima, dok posjede koje je on stekao pomoću njihove imovine dijeli među svojom djecom, Ivanom Andrijom i Katarinom.⁴⁷

Na posjede u Grbaševcu, Kapeli, Dubovici, Martincima, Velikom i Malom Otoku neka je prava imala Makarova prva žena po svojoj majci koja je bila plemićke obitelji Bogač. Budući da njegova žena i kći Katarina od pokojnog Bogača nisu dobile dio posjeda, Nikola je, uz pomoć Ivana Zakmardija, s Baltazarom Orehovečkim uspio ishoditi od kralja novu darovnicu. Nakon toga sa spomenutim Baltazarom Orehovečkim pogodio se za njegov dio, ali je došlo do sporova s vlasnicima imanja. Na te je sporove Nikola potrošio mnogo novca.⁴⁸ »...Po pogodbe počel sem se pravdati i pravdajući vno-go potrošil sam trošeći, a rečeni pokojni Orahoczy Boltižar ništar, kako se u stanoviteh knjigah najde, kade je popisano, što je na pravde potrošeno; i onako iz tudjeh ruk ispravdavši i iskupivši rečeno imanje, tako imenuvani Orahoczy Boltižar engedoval (dozvolio) je mene zaradi mojih velikeh trudov i stroškov i što sam sume vu gotovih penezeh povraćal onem, kojem je založeno bilo to imanje polag transactiae i pogodbe med nami vučinene...«

Nikola Makar upravljao je i posjedom Bogačo, Bogačevo kod Svetog Petra Orehovca, koji mu je za 1 700 rajnskih forinti založio knez Stjepan

46 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

47 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

48 Eva, supruga Baltazara Orehovečkog (Orahoczy), ujedno kćer Ivana Bogača i Ana, supruga Nikole Makara, inače kćeri Dore, sestre Ivana Bogača rješavale su pitanje nasljedstva dobara Ivana Bogača u Grabaševcu, Imbriovcu, Dubovici, Kapeli, Velikom i Malom Otoku, Bogačevu i Lukaševcu dana 7. svibnja 1650. godine. U spor se uključio Gašpar Budor, Mihael Bogač iz Imbriovca, Ivan Križanić i njegova supruga Ana Egidović.; Hrvoje Petrić, O nekim naseljima u porječju rijeke Bednje tijekom srednjega i početkom ranoga novoga vijeka, *KAJ*, XLIII, Zagreb 3 (2010), str. 91-116., na str. 114-115.

Gereczy. Osim goleme sume gotova novca, 9 000 rajnskih forinti te 1 000 lota srebra, posjeduje i *rest* (ostatak) od potpukovničke plaće, *sužnje*, tj. zarobljenike koje je zarobio na svojim četovanjima i za koje će dobiti otkupninu. U oporuci se spominju i Makarovo oružje te konji za jahanje i vožnju.⁴⁹

Makar pravedno dijeli imovinu između svojih dviju žena te sina i kćerke, ali u oporuci navodi da se u slučaju izumiranja obitelji Nikole Makara, cijela imovina mora razdijeliti crkvama, samostanima, bolnicama i u druge pobožne svrhe.⁵⁰

Nakon smrti Nikole pl. Makara došlo je do dogovora između njegove kćerke Katarine Makar, njezinog supruga Gašpara Gotala i njegove udovice Marije Jurhin, skrbnice njihovoga sina Ivana Andrije o podjeli obiteljskih dobara i privremenom korištenju imanja pokojnog Nikole Makara dok se ne provede konačna podjela odgođena zbog zasjedanja Sabora. Dogovori su postignuti u Varaždinu 11. 12. 1673. i 12. 2. 1674. godine.⁵¹ Iz konačne potvrde zagrebačkog Kaptola o dogovoru između Gašpara Gotala, opunomoćenika svoje žene Katarine Makar i Marije Jurhin, udovice Katarininog pokojnog oca Nikole Makara o podjeli obiteljskih dobara sastavljenom u Zagrebu 5. 4. 1674. godine saznajemo da Katarina dobiva posjede Gerbašovec, Veliki i Mali Otok, Kapelu ili Kapolnu, Dubovicu i Martijanec u Križevačkoj, Hum u Zagrebačkoj županiji i dio kuće u Varaždinu.⁵²

Zaključak

U 17. stoljeću postoje mnogi primjeri kako su se pojedinci iz kruga nižeg plemstva prebacili u red bogatih srednjih feudalnih posjednika i činili novi društveni sloj. Neki su kapital stjecali trgovinom i zelenašenjem. Drugi su do kapitala dolazili kao javni službenici i oficiri. Jednima i drugima zajedničko je da su kapital ulagali u zemljišne posjede. Ti posjedi rijetko su bila velika vlastelinstva, a nastajali su, u najviše slučajeva, na račun smanjivanja velikaških feuda.⁵³

Postavlja se pitanje na koji je način Nikola Makar uspio sakupiti ovako velike posjede i golemu svotu novca u gotovini⁵⁴ koji se također spominje u oporuci. Djelomičan odgovor nalazi se u samoj oporuci, a dio u ugovorima o podjeli, kupnji i zalogu različitih posjeda, kao i u nametanju različitih daća svojim podanicima. Nikola pl. Makar je nasljedstvom, ženidbenim vezama, dobrim gospodarenjem i s potpukovničkom plaćom uspio postati član novog društvenog sloja, tj. srednji feudalni posjednik.

49 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

50 Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

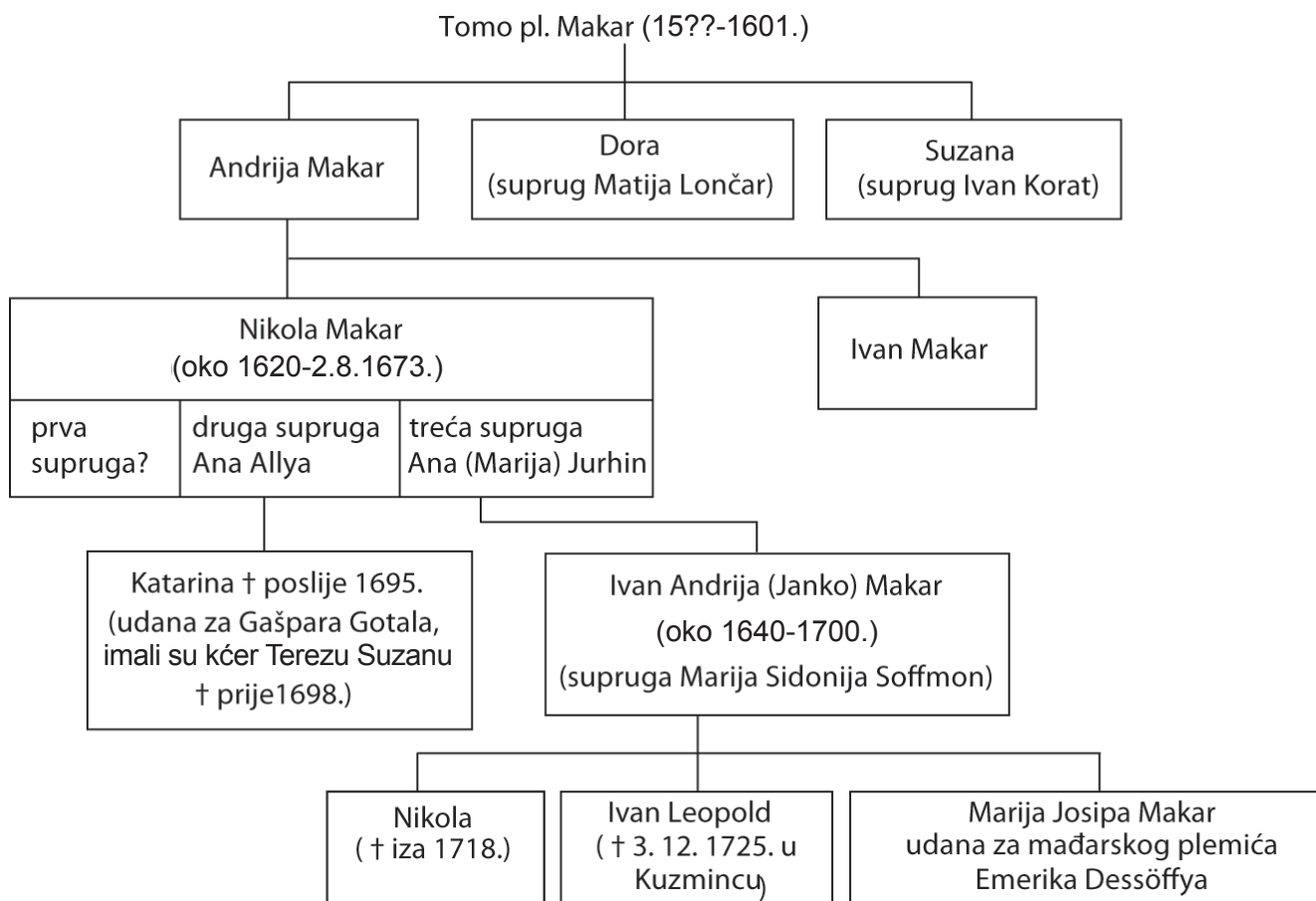
51 HR DAVŽ 1110, Obitelj Gotal 1616.-1749.; 1. 3. 1. 2. i 1. 3. 1. 3.

52 HR DAVŽ 1110, Obitelj Gotal 1616.-1749.; 1. 3. 1. 4.

53 Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Sveučilišna naklada Liber, 1980., str. 516. i 517.

54 U oporuci spominje se svota od 7000 rajnskih forinti gotova novca te 1000 lota srebra. Međutim, u nadopunjenoj oporuci pisanoj 28. travnja 1673. godine Nikola Makar navodi: »I što se sume jezero ranjškov dostoji, kotere je gospodin Drašković Januš bil dužen, njih gospoctvo je platil. I zato sada jest pribolšano k one sume gore napisane sedmem jezerom dve jezere, kako jest sada devet jezer gotovih penez.«

Prilog 1. Obiteljsko stablo obitelji Makar u 17. stoljeću.⁵⁵

⁵⁵ Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*; HR DAVŽ 1110, Obitelj Gotal 1616.-1749.; Lopašić, *Hrvatski urbari*; Adamček, Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma.

*Postoji mogućnost da se Nikola Makar ženio tri puta, ali prva supruga se ne spominje u dokumentima kojima sam se koristio.

Prilog 2. Prijepis oporuke Nikole Makara.⁵⁶

U ime presvetog i jedinog Trojstva osoba u Bogu: Oca, Sina i Duha Svetoga. Amen.

Ja, Nikola Makar, pukovnik (vice-colonellus) carske i kraljevske svjetlosti, vrhovni kapetan grada Križevaca i čitave Krajine.

Najprije, dajem hvalu Gospodinu Bogu svome za sva Njegova dobra meni dana, koji me je stvorio prema svojoj svetoj slici, koji me je otkupio svojom plemenitom i predragocjenom krvlju i predodredio za vječno veselje (kao što se ponizno nadam) i koji mi je dao roditelje pobožne i čvrste u katoličkoj vjeri. Sa zahvalnošću priznajem da me je Bog, dok sam hodao po mnogim državama, očuvao od velike opasnosti duše i tijela te od duhovnog i tjelesnog neprijatelja, da me je uzvisio na visoko dostojanstvo i čast, da mi je darovao poštenje kao i čast među ljudima (meni svom nedostojnom stvorenju). Zbog toga hvalim i uzvisujem svoga Stvoritelja. Kao što sam uvijek bio spreman u ratu s Turcima proliti svoju krv za sigurnost i istinitost katoličke vjere, tako je i sada zdrav, zaista veselo zauvijek darujem svojem Otkupitelju. A kada mi se na koncu života približi smrtni čas, njemu, u njegove svete ruke poniznim ću predanjem dati i izručiti svoju dušu. Tako dušu dajem i preporučam svojem Stvoritelju i Otkupitelju, a tijelo na ukop dajem majci zemlji iz koje je stvoreno.

A za drugu ostalu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu raspodjeljujem ovako i u oporuku stavljam svoju posljednju volju i želju, te odlučujem ovako:

Ponajprije, čitavo moje naslijeđeno imanje koje se nalazi u kotaru i županiji grada Varaždina, zajedno s kućama i imanjem koje se nalazi izvan

grada, treba jednako podijeliti na dva dijela između mog sina Janka i moje kćeri Katice. A kuće sazidane u unutarnjem varaždinskom gradu, sve vinograde na Golom brdu, kmetove na Bedovu (Imbriovec) dobivene od gospode kaptolske kojima ja upravljam, koji nisu ženskog roda, to sve ostavljam samo svom sinu Janku.

A što se tiče imanja naslijeđenog od oca, majke i djeda, koje sada posjeduje i kojim upravlja moj brat Ivan, neka ga on uživa do moje smrti. A nakon njegove smrti neka se ono podijeli između mog sina Janka i moje kćeri Katice; osim onih kmetova koji se nalaze na Bedovu, oni neka pripadnu samo Janku, kao što je to već gore navedeno. A ja se nadam da moj spomenuti brat imanje naslijeđeno od zakonskih predšasnika ne će, niti može, otuđiti i to zbog tripartitnih i državnih propisa.

A tom svom bratu Ivanu ostavljam sto rajnskih (forinti) u gotovini, a drugih sto u pokretnoj imovini, posebno u žitu, vinu i živoj stoci. Sve to mu se ima dati odmah poslije moje smrti, bude li živio dulje nego ja. Kada mu se to bude davalo mora biti nazočna moja supruga, kao skrbnica moga sina.

Isto tako što god sam kupio od oranica, sjeno-koša, vinograda i ostaloga u Varaždinskoj županiji, ili u Varaždinskom kotaru, prije moje sadašnje životne družice Marije Jurhin, kao što se to može vidjeti iz dokumenata, osim onoga što je već gore raspoređeno, to neka se jednako podijeli između Janka i Katice.

A što se tiče pokretne i nepokretne imovine moje već spomenute životne družice, koja je tražena i na koju ona ima pravo od svog pokojnog prvog supruga, ili ga je već dobila; posebno pak se ono što se odnosi na imanje koje se nalazi u Gregurovcu u županiji Križevačkoj i u kotaru slobodnog Donjeg grada Križevačkog, time ona neka raspolaže po svojoj volji, ali tako da iz toga imanja ili iznosa koji bi dobila za gregurovečko imanje ne isključi svoga i moga sina, jer sam ga ja svojom skrbi održavao tako da je ono do sada ostalo u njezinim rukama. Čitavo to njezino imanje ostavljam njoj na raspolaganje, jer znam da ne će biti maćeha nego majka svojem i mojem sinu.

Osim toga, spomenuta moja životna družica Marija Jurhin dala mi je tisuću ugarskih dukata, u

⁵⁶ Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*; Oporuka Nikole Makara pisana je kajkavskim narječjem i mađarskim pravopisom koji se u ono vrijeme upotrebljavao u sjevernoj Hrvatskoj. Ovdje je ta oporuka redigirana suvremenim pravopisom u štokavsko narječje. Oporuku je transkribirao i dr. Rudolf Horvat, Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671., *Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arkiva*, god. XV, 1913., str. 203.-214.) ali Gajevim pravopisom i ostavivši netaknut jezik.

stoticama, a za taj novac sam kupio kmetove pri Svetom Keleminu (Klementu), koji su njoj služili, pa neka oni i nadalje ostanu u njezinoj službi. Osim toga dala mi je i tristo rajnskih (forinti) od ptujskih kuća pa želim da joj se oni vrate. O tih tristo rajnskih (forinti) neka odluči kako želi. A spomenutih tisuću dukata ona ne može ni na koji način otuđiti, niti ih može ostaviti svojoj rodbini, nego mojem i svojem sinu Janku, kao i drugo kako je gore spomenuto. No znadem, da ona to ne bi otuđila od svog sina, da to nisam niti napisao. Ako bi se poslije moje smrti moja životna družica udala za drugoga i tako promijenila postelju, neka joj se dade miraz prema državnom propisu, tj. da nadalje moj sin Janko sam raspolaze imanjem, ako bi ona bila za prodaju imanja. No, ne mislim da bi ona bila takve savjesti i da bi zaboravila na svojega sina.

Što se pak tiče imanja u Garbaševcu, Kapeli, Dubovici, Martincima, Velikom i Malom Ataku, kao što je to zapisano u dokumentima, nad kojima ja imam pravo korištenja (usum) i vlasništva (et reale dominium), a koja su ranije sva bila u tuđim rukama-u posjedu tih imanja nikada nije bila niti baka niti majka moje kćeri Katice, niti im je pokojni Bogač dao, niti htio dati, udio u tim imanjima.

Naime, nakon smrti pokojnog Bogača, ja sam s pokojnim Orahoczy Boltižarom i Zakmady Ivanom, koji je u ono doba bio državni protonotar, utvrdio da za spomenuto imanje imam dobre pravne razloge. Stoga sam sa spomenutim Orahoczy Boltižarom, uz pomoć njegovog tumača, od kraljevske i carske Svjetlosti zatražio novu darovnicu. Tu darovnicu smo i dobili te smo to imanje upisali u državne dokumente, kao što se to opširnije može vidjeti iz dokumentacije. Nakon upisa u dokumente sklopio sam nagodbu i ugovor sa spomenutim Orahoczy Boltižarom za njegov dio, a to se isto tako može vidjeti u nagodbi i ugovoru.

Poslije nagodbe, naime, počeo sam se suditi i sudeći se, potrošio sam mnogo novaca, a spomenuti Orahoczy Boltižar nije potrošio ništa, kao što se to može vidjeti iz knjiga u kojima je zapisano sve što je na suđenje potrošeno. I tako iskupivši sudskim putem iz tuđih ruku spomenuto imanje, to je imanje meni prepustio spomenuti Orahoczy

Boltižar zbog mog velikog truda i mojih troškova kao i zbog toga što sam iznose novca u gotovini vratio onima na koje je glasio zalag na imanje, te je tako među nama sklopljena nagodba i prijenos vlasništva. A za polovicu kmetova koji su bili u Garbaševcu, a koji su pripadali tom Orahoczyju, za njih sam dao druge kmetove i drugu svoju zemlje u Jembrihovcu (Imbriovcu). Tako sam u potpunosti i do kraja njega isplatio i za navijeke vjekova udovoljio i nepoznatim zakonima.

I tako, premda ja nisam dobio od pokojne majke (moje kćeri Katice) nikakvu niti pokretnu niti nepokretnu imovinu nego je sve to stečeno vlastitim brigom, trudom i troškovima (acquisitum propriis curis, fatigiis et expensis), ipak, vodeći računa o svojoj očinskoj ljubavi, spomenutoj svojoj kćeri Katici, i njezinim potomcima oba spola, od čitavog tog imanja ostavljam polovicu, a drugu polovicu ostavljam svom sinu Janku. Ako bi kojim slučajem moja kći otišla s ovoga svijeta bez potomaka, onda neka sav njezin dio imanja- pokretnog i nepokretnog-pripadne zakonitim nasljednicima i baštinicima, ali tako da ona ništa ne bude mogla prodati, založiti ili otuđiti. Ako bi pak u potpunosti nestali nasljednici muškog i ženskog spola onda neka skrbnici i izvršitelji oporuke odluče, kako će to uz dužnu razboritost, dati u pobožne svrhe (ad pias causas). Neka pak skrbnica i upraviteljica čitavog tog imanja bude moja životna družica Marija Jurhin, tako dugo dok moja kći Katica dođe u stalež samostalne gospodarice. Onda neka joj vice-župan Križevačke županije, njezin pravi dio čitavog toga imanja, tj. polovicu, preda u ruke i izruči na upravljanje bez ikakvog sudskog postupka i bez ikakvih troškova.

A spomenuta moja životna družica, zajedno sa svojim sinom Jankom, neka ostane u njegovom dijelu, da gospodari njime, da ga uživa, upravlja u korist svog sina sve do svoje smrti. Ako bi se pak dogodilo i mom sinu Janku da bez nasljednika ode s ovoga svijeta prije svoje majke, ona neće moći od imanja ništa otuđiti, založiti ili prodati. Tj. ako bi moja životna družica Marija Jurhin živjela dulje nego Janko, neka ona živi na tom imanju do svoje smrti. A moja je volja da ona od tog imanja ne bude

mogla ništa otuđiti, založiti, prodati ili ostaviti svoj rodbini, nego da dolje navedeni skrbnici i izvršitelji oporuke, gore spomenuto imanje kao i ostalo ku-zminsko imanje, po smrti moje životne družice i drugih zakonskih nasljednika (kao što je to gore rečeno), prodaju te tri dijela od tako dobivenog iznosa, daju za crkve, samostane za koje budu znali i vidjeli da su najpotrebitiji te za druge pobožne svrhe (*aliasque pias causas*), kao što su to bolnice: varaždinska, zagrebačka, kaptolska, križevačka i ptujaska. Dakle, neka taj iznos dobro podijele i dadnu za spasenje moje duše i duše moje životne družice Marije Jurhin, za duše mojih predšasnika i starijih, za duše bližnje rodbine i naše dječice.

A četvrti dio od tako dobivenog iznosa neka se podijeli ovako: Knezu Rigjancu Pavlu, ili njegovom nasljedniku i ostalim muškog spola tisuću rajnskih (*forinti*), a drugu tisuću mom bratu Ivanu, ako u to vrijeme bude još živ, ili pak njegovom muškom nasljedniku. A ostali iznos od tog četvrtog dijela neka se dadne za crkve i druge pobožne svrhe (*ad ecclesias aliasque pias causas*), kao što je to gore rečeno, prema odluci skrbnika. Ako pak Rigjanec Pavao ne imao potomke muškog spola, neka i ta tisuća rajnskih (*forinti*) pripadne crkvama i bolnicama.

I gore spomenuti dio koji bi pripao mom zetu i kćeri, neka im se ne da tako dugo dok moj sin ne bude ušao u svoj stalež i dok ne dođe svom razumu (punoljetnosti). I do tog vremena nemaju za taj dio što dosađivati mojoj životnoj družici, kao naravno i zakonitoj skrbnici i upraviteljici (*tutricem i curatricem naturalem et legitimam*).

Nadalje ostavljam ocima Braći reda svetog Franje petsto rajnskih (*forinti*). Koji se imaju dati na ruke ocu provincijalu koji to bude u ono vrijeme, koji neka to podijeli na samostane za koje bude znao da im je najpotrebnije. Za varaždinsku bolnicu dajem sto rajnskih (*forinti*), a drugih sto za zagrebačku i kaptolsku bolnicu, te za križevačku bolnicu isto tako sto, da se od toga za siromahe sagradi bolnica gdje bi oni mogli prebivati i moliti Boga za moju dušu i za duše gore spomenutih. Isto tako da učine i oci Braća franjevci po svojim samostanima, da se u to ime služe svete mise za spasenje naših duša.

K tome se sjećam, da sam do sada na Bedovu držao neke kmetove moje sestrične Jelice i njima sam upravljao. Zbog toga njoj i njezinim nasljednicima ostavljam sto rajnskih (*forinti*) u gotovini, za kmetove koje sam držao i koje sada držim, a koje sam svojoj sestrični u potpunosti platio, osim što su oni još njezini ako ja to ne bi platio do jeseni, kao što je napisano.

A gore vezani novac od tisuću sedamsto rajnskih (*forinti*) od prodaje imanja Bogačo (Bogačevo), kojim upravljam u ime zaloga (*titulo pignoris*) od kneza Gerezy-a i ako knez Gerezy ne bi htio to imanje otkupiti za se, treba se dati, kao što sam to odlučio, imenovanim primateljima za pobožne svrhe (*ad pias causas*). Ako od toga ostane nešto viška neka moja životna družica to upotrijebi za potrebe svoje, moga i svoga sina Janka, a neka nešto dadne i slugama, svakomu u skladu s njegovim položajem (*conventia*), isto tako i sluškinjama kao i drugima koji nemaju neki položaj, a u skladu s njihovim zalaganjem.

A iznos od sedam tisuća rajnskih (*forinti*), koje sam velikim trudom i brigom priskrbio, i koju su sada pohranjeni kod kneza Pavla Rigjanca, u okovanoj škrinji, za tih sedam tisuća rajnskih (*forinti*) neka se kupi imanje, ako se bude moglo prikladno naći, a to imanje neka pripadne samo mom sinu Janku. Ako se za taj iznos imanje ne bi moglo kupiti (i ako natjecanje bude jako, treba učiniti ono što je učinjeno s novcem od tisuću rajnskih (*forinti*) za Trnovec, a to tisuća rajnskih (*forinti*) je položena uz kamate kod gospodina Ivana Draškovića). Dakle, neka se onda sav taj novac zajedno položi uz kamatu na dobro i sigurno mjesto. Tako neka ostane dok moj sin Janko ne zauzme svoj položaj, a kamate će ići na ruke moje životno družice, koja će ih davati mom sinu Janku prema njegovoj potrebi. Ako bi pak on bez potomstva otišao s ovoga svijeta (kao što je gore rečeno), neka taj novac, kao i drugo ostalo imanje, skrbnici i izvršitelji oporuke razdijele na gore spomenute crkve, samostane, bolnice, za siromašne udovice i druge pobožne svrhe (*aliasque pias causas*) prema svom nahodanju i znanju. U istoj toj škrinji ima i srebra oko tisuću lota. I to neka pripadne mom sinu Janku, pod gore reče-

nim uvjetima (sub conditionibus supra declaratis), osim ako bih nešto od toga usmeno ostavio svom zetu ili svojoj kćeri.

U Humu kod Remetinca postoje neki kmetovi i osam vedri od nameta (gornice). U tome je dio imao Tomo Allia, ujak moje kćeri Katice, isto tako i sin nekog Kristofora Allia-ja sam njihove dijelove isplatio, kao što se to može vidjeti iz dokumenta. To ostavljam samo Katici, jer to sam kupio a isto tako i dobio od zagrebačke gospode.

A novce koje sam dao kmetovima različite gospode (diversorum dominorum) pod Humom i oko Huma za njihovr namete (kao što je to zapisano u dokumentima), polovicu od toga koliko je tko dužan opraštam samim činom (ipso facto) svoje smrti. A drugu polovicu oni trebaju vratiti samostanu u Remetincu, ili pak tu polovicu vraćati u nametu, tako dugo dok novac ne vrate spomenutom samostanu, ili kako se dogovore s redovnicima tog samostana.

A što se tiče moje plaće, ili ostatka, te zarobljenika, oružja, jahaćih, voznih i ostalih konja i druge pokretne imovine, to sve neka ostane u rukama moje životne družice, da ona to čuva, time upravlja i gospodari na korist mom i svom sinu Janku, osim ako ja poslije ovoga nešto drugo riječima odlučim.

Na kraju, ako ja i poslije ove oporuke nešto nekome ostavim, i obvežem se na to pred dvojicom ili trojicom vjerodostojnih osoba, želim da se za to nađe mjesto (u oporuci) i da se tako postupi na zadnjoj djelidbi (provedbi oporuke).

Za ovu svoju odluku i oporuku ostavljam sljedeće skrbnike i izvršitelje oporuke: Ponajprije, svoju životnu družicu Mariju Jurhin do njezine smrti, zatim kneza Pavla Rigjanca, zatim gospodina biskupa i gospodina prepozita zagrebačkog kaptola, oca provincijala Reda sv. Franje manje braće (minoris observantiae) i gospodina upravitelja koji bude u to vrijeme. Ponizno molim sve zajedno da za volju Božju, učinite sve prema ovoj mojoj oporuci i odluci, prema svom najboljem znanju. Ako ja zbog svog neznanja u nekoj točki ili uvjetu nisam dobro odlučio, što bi bilo na teret

mojoj duši, to slobodno poboljšate kako Vam se bude činilo pravedno te da odlučite onako kako bi to bilo na veću hvalu i slavu Gospodinu Bogu, mom Stvoritelju i Otkupitelju, na uvijek dostojnu slavu blažene Djevice Marije i na dužnu čast a ne na sramotu meni, onima koje sam gore spomenuo i svima vama. Amen.-Napisano u mom dvorcu Kuzminec, treći dan mjeseca ožujka, godine Gospodnje tisuću šesto sedamdeset prve.

Ovu svoju gore zapisanu odluku i oporuku, koju sam napisao godine 1671., a sada kada sam opet bolestan -ali hvala Gospodinu Bogu pri zdravoj pameti-nju sam u svojoj kući u Križevačkom donjem utvrđenom gradu (nuternjem zapertom varošu) ponovno pregledao i revidirao, te sam je ponovno potvrdio i učinio trajnom u svim njezinim točkama i uvjetima.

I što se tiče iznosa od tisuću rajnskih (forinti), koje mi je bio dužan gospodin Ivan Drašković, to je njegovo gospodstvo platilo. Te je sada onom gore spomenutom iznosu od sedam tisuća pridodano dvije tisuće, tako da sada ima devet tisuća gotovine. Prvu i ovu posljednju moju oporuku pisao je Andrija Grekšić, pa i on po svojoj savjesti može potvrditi da sam, hvala budi Gospodinu Bogu, bio pri zdravoj pameti. A isto tako molim svog šogora (šurjaka) Andriju Jurhama (Jurhina), da i on bude skrbnik moje životne družice, a svoje sestre, i da joj bude pri ruci. Isto tako i kmetove u Poljani i dva u Knegincu, uz onaj novčani iznos, ostavljam svom sinu Janku, osim ako bih kasnije usmeno to drugome ostavio.

A svom sinu napominjem, da treba, prema Božjim zapovijedima, poštovati svoju majku i biti joj poslušan. Ako pak on ne bi htio biti poslušan, ili ako je ne bi poštovao onako kako sin treba poštovati oca i majku, isto kao da sam ja sam živ, da mu ne da ničim upravljati, dok ne bude htio biti poslušan i podložan.

Napisano u Križevcima, u mojoj već spomenutoj kući, 28. travnja godine Gospodnje tisuću šesto sedamdeset treće. Ovo sam, radi veće vjerodostojnosti i iz opreza, osnažio i potvrdio svojim vlastitim pečatom i vlastoručnim potpisom.

Nikola Makar, v. r.

Prilog 3. Popis imanja i imovine Nikole pl. Makara.

Red. br.	Imovina	Napomena
1.	kuća unutar varaždinskih gradskih zidina, kuća i majur izvan gradskih zidina, vinograd	naslijedio od oca
2.	kuća u Križevcima	prodana za 1 000 rajnskih forinti Ivanu Zakmardiju Dijankovečkom
3.	posjedi u Grbaševcu, Kapeli, Dubovici, Martincima, Velikom i Malom Otoku	prava imala Nikolina prva žena
4.	vlastelinstvo Kuzminec s kaštelom	kupio od obitelji Bočkaj
5.	posjed Torčec	kupio od Nikole Zrinskog
6.	posjed Bogačevo	založio knez Stjepan Gereczy za 1 700 rajnskih forinti, kasnije Nikola Makar postaje i vlasnik
7.	posjedi Kapela, Vojvodinec	kupio
8.	kmetovi	Bedovo (Varaždinske Toplice), Imbriovec, Hum pri Remetincu (Novi Marof), Grbaševac
9.	kmetovi	Kuzminec, Koledinec, Zablatje, Selnica, Kutnjak, Antolovec, Bogačevo,
10.	pukovnička plaća, ušteđevina	(9 000 rajnskih forinti+1 000 lota srebra)
11.	zarobljenici	zarada od otkupnine
12.	oružje, konji	

Izvori

Arhiv HAZU, D-LXXV-62, D-LXXVIII-84, 2, 27.

HR DAVŽ 1110, Obitelj Gotal 1616.-1749.

Kamilo Dočkal, Građa za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj. Rukopis u Arhivu HAZU, Sign. XVI 29.

Muzej grada Koprivnice, *Oporuka Nikole Makara*.

NSK R7275, *Ivo Rubić, Križevci* (monografija).

Lopašić, Radoslav. 1885. *Spomenici Hrvatske krajine*, knjiga II, od godine 1610. do 1693., Zagreb: Hartman.

Lopašić, Radoslav. 1889. *Spomenici Hrvatske krajine*, knjiga III, od godine 1693. do 1780. i u dodatku od godine 1531. do 1730, Zagreb: Hartman.

Literatura

Cvitanović, Đurđica. 1993. *Crkva Majke Božje Koruške*, u: Križevci grad i okolica, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.

Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika. 1971. knj. 2., Zagreb: Globus.

Čulinović, Ferdo. 1951. *Seljačke bune u Hrvatskoj*, Zagreb: Seljačka sloga.

Petrić, Hrvoje. 2010. O nekim naseljima u porječju rijeke Bednje tijekom srednjega i početkom ranoga novoga vijeka, *KAJ*, XLIII, Zagreb 3 (2010), str. 91-116.

Petrić, Hrvoje. 2005. Postanak slobodnjaka u Križevačkoj županiji, *Cris*, god. VII., br. 1/2005., str. 53-59.

Petrić, Hrvoje. 2007. *Prilog poznavanju etnokonfesionalnih promjena u Podravini u XVII. stoljeću*, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br.18., str. 277-300.

Mažuran, Ive. 1998. *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb: Golden Marketing.

Barlé, Janko. 1912. Nekoji prilozi za povjest kaptolske tvrđe u Varaždinskim Toplicama, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 12, No. 1., str. 299-310.

Adamček, Josip. 1980. *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.

Adamček, Josip. 1987. *Bune i otpori. Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*, Zagreb: Globus.

Adamček, Josip. 1984. *Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma*, u: Ludbreg (monografija), Ludbreg: Skupština Općine Ludbreg, str. 81-106.

Buturac, Josip. 1991. *Regesta za spomenike Križevaca i okolice 1134-1940*, Križevci: Skupština Općine Križevci.

Horvat, Karlo. 1905. *Ivan Zakmardi protonotar kraljevstva hrvatskoga*, Zagreb: Tisak dioničke tiskare.

Šimundić, Mate. 2006. *Rječnik osobnih imena*, Zagreb: Matica hrvatska.

Vanino D. I., Miroslav. 1933. Andrija Makar (1620-1666) biografski podaci, *Vrela i Prinosi (Zbornik za povijest Isusovačkog reda u hrvatskim krajevima)*, Sarajevo, str. 130.-132.

Milosavljević, Rade. 1988. *Križevci na vojnoj krajini (Pregled ratne i vojne prošlosti Križevaca 1538.-1988. godine s kratkom istorijom Srba u ovom kraju)*, Križevci: Pedagoško društvo Križevci.

Lopašić, Radoslav. 1894. *Hrvatski urbari*, Zagreb: JAZU, str. 407.

Horvat, Rudolf. 1913. *Hrvatska oporuka Nikole Makara od god. 1671.*, Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arkiva, god. XV, str. 203.-214.

Horvat, Rudolf. 1911. *Varaždin koncem XVI. vieka*, Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arkiva.

Antoljak, Stjepan. 1956. *Bune pučana i seljaka*, Zagreb: Matica hrvatska.